

COTROCENII ÎN SECOLUL AL XVII-LEA

CU O DIGRESIUNE: DUDA DIN COTROCENI. SEMNIFICAȚIA SOCIALĂ A NUMELUI

Oliver Velescu

Muzeul Național Cotroceni a editat **“Istoria Cotrocenilor în documente”**, cartea apărută la editura Sigma, București 2001, 448 pagini cu 35 fotografii de epocă și un plan din 1833. Coordonatori fiind Carmen Păsculescu-Florian și Marina Constantin. Cuvânt înainte, academicianul Virgil Cândea.

Volumul de documente reprezintă o importantă contribuție la fundamentarea documentară a istoriei Țării Românești și a reședinței sale domnești Bucureștii. Sunt publicate 206 documente cuprinzând știri din anii 1614 – 1994. Cea mai mare parte din ele sunt inedite. Câteva din ele, din secolul al XVII-lea au mai fost publicate în culegeri mai vechi de documente. Aceasta nu știrbește cu nimic valoarea cărții, fiind chiar necesar, înțelegând intenția editorilor de a cuprinde într-un volum viața Cotrocenilor sub diferitele ipostaze care s-au succedat de-a lungul a patru secole: sat moșnenesc, domeniu feudal, mănăstire, reședință domnească, regală, palat al pionierilor, reședință prezidențială, muzeu, bază militară și cartier de locuințe în perioada interbelică.

Primul document publicat în volum este cel din 27 noiembrie 1614 reprodus din colecția “Documente privind istoria României seria Țara Românească”. Surprinde însă lipsa documentelor din 20 februarie 1622 și 20 august 1625 prezente în acea veche culegere.

Cele trei documente sunt importante pentru că narează fapte importante petrecute în aria satului “Cotrăceni” în secolul al XVI-lea, iar valoarea lor este sporită pentru că ilustrează cum satul moșnenesc devine o așezare de “vecini” reflectând în amănunt cum s-a petrecut procesul social de aservire, chiar în coasta Bucureștiului.

Prin actul din 27 februarie 1614 Radu Mihnea voevod re-întărește stăpânirea asupra moșiei și satului Cotroceni lui Stoica vâtaful⁵¹⁷ și rudelor sale Preda și Ișțfan⁵¹⁸. Documentul

517 VĂTAF. Originea acestei funcții trebuie căutată în trecutul îndepărtat al așezărilor românești. Pentru atribuțiile sale organizatorice și juridice în vechile forme de organizare ale obștei sătești trimitem la Romulus Vulcănescu *Etnologie juridică*, București, editura Academiei, sub voce la indice. Și Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură populară*, Cluj-Napoca, editura Dacia 1970, pag. 160 și următoarele.

Pentru “vâtaful” atestat în documentul din 1614 sunt de făcut următoarele precizări. Funcția apare pentru prima dată în documentele din Țara Românească în 1467. Nu era rang boieresc dar vâtaful avea atribuții cu caracter administrativ și judecătoresc. Uneori îndeplinea și funcții militare. În secolele următoare vâtafi apar în documente ca feți ai unor categorii de slujitori de la Curte. Cf. Ovidiu Sachelarie și Nicolae Stoicescu, *Instituții feudale din țările române. Dicționar*, București editura Academiei 1988, pag.495.

518 În documentul publicat este scris IȘEFAN probabil o greșeală a lui Stancul scriitorul din Târgoviște a actului sau a celor care l-au transcris. În epoca de care ne ocupăm în București era bine cunoscută “crucea lui Ișțfan” punct de referință, situat la poalele dealului pe care se afla mănăstirea Radu-Vodă, unde fusese “Palanga lui Sinan Pașa”. Cf. Oliver Velescu, *Slobozia de la Radu-Vodă. Contribuții la istoria orașului București în secolele XVI-XVII* în “*Historia Urbana*”, t. I, nr.2 1993, pag.184..

este interesant nu numai pentru cele petrecute în 1614, asupra cărora vom stăruii în cele ce urmează, dar mai ales pentru episodul întâmplat în timpul domniei lui Mihai Viteazul.

Din următoarele două acte, cele în 1622 și 1625 se pot cunoaște și numele celorlalți protagoniști ai evenimentelor petrecute în Cotroceni. Primul la care se face mențiune în document este Oprea care a stăpânit satul “*din moși strămoși*”, actul din 1625 făcând referire la “*zilele lui Mihnea voevod*”-Turcitul (1577-1583, 1585- 1591). Fiica lui Oprea, jupânița Dumitra este soția lui Stoica, vătaful sus amintit, devenit apoi “al doilea pitar” (1622), în acte vorbindu-se de “*boierul domniei mele Stoica, al doilea pitar*”. Confruntarea știrilor din documentele citate duce la constatarea că în secolul al XVI-lea erau două familii stăpânitoare în satul Cotroceni. Neamul lui Oprea și cel al lui Stoica. Acest Stoica se căsătorește cu jupânița Dumitra, fiica lui Oprea și iată-i acționând întâi separat și apoi în comun întru apărarea stăpânilor lor.

Mai aflăm din documentul din 1625 și numele “vecinilor” locuitori ai satului “*incă de mult*”, din zilele lui Mihnea Turcitul. Aceștia erau: Stoica Curău cu fiii și nepotul Stoica (alții decât pitarul Stoica), Caloian și Crăciun, cu fiii lui Stan, Oprea, Zaharia, Vișan, toți cu fiii lor, Măntău cu fiii lui, Manea cu fiii, și Stanciu Ceagora. Erau așadar șase neamuri, cu câte un cap de familie și în medie trei fii. Moșneni erau în 1625 Oprea, Grecul, și Duda.

Documentele pe care le comentăm mai sesizează și fenomenul bine cunoscut în istoria socială medievală, acela de infiltrare boerească în satele libere, moșnenești, a cărui rezultat a fost destrămarea vechiului sat devălmaș.⁵¹⁹ Astfel în pământul lui Grecu moșneagul aveau părți călugării de la Sărindar, iar în pământul lui Duda “avea patru părți, dobândite prin cumpărătură vistierul Dudescu.

Din lectura celor trei documente se poate deduce că satul Cotroceni reprezenta o structură socială bine organizată și bine delimitată – “*din hotarul Lupeștilor până în hotarul Detcoilor, la apa Dâmboviței*” Înăuntrul acestui hotar erau zone economice specializate, câmp, pădure vii și apă (izvoare și Dâmbovița) cu vaduri de moară. Se desprinde așadar imaginea unui sat prosper care presupune un trai îndestulător al locuitorilor săi, țărani liberi care au trăit până la sfârșitul secolului al XVI-lea după jurisdicția tradițională a satului românesc. Legile inerente ale dezvoltării istorice nu au ocolit Cotroceni. Procesul lent de aservire început la sfârșitul secolului al XVI-lea s-a precipitat și a schimbat soarta acestei așezări la fel ca a altor sate românești.

Citim în documentul din 1614 că “*ocina Cotrocenilor, toată din câmp și pădure ...este vehe și dreaptă ocinăși de moștenire* < a lui Stoica vătaf și a rudelor sale > *din zilele altor domnii bătrâne*” din secolul al XVI. Dar “*când a fost în zilele răposatului Mihai voievod iar Domnia lui, Mihai voievod însuși a cotropit mai sus zisa ocină de a luat –o pe seamă domnească*”. Într-o altă lectură mai veche dar mai liberă⁵²⁰ se poate citi: Mihai Viteazul “au împresurat siliștea cu sat cu tot, cu multe năpăstii de biruri, care au fost în spinarea lor, de au luat moșia lor, fără voia lor, cu sila.”

519 Fenomenul este bine cunoscut și comentat sub diferitele sale aspecte. Cf. H.H. Stahl *Contribuții la studii satelor devălmașe românești*. București editura Academiei, 1958, vol. I, pag. 96. Faptul este atestat și în Transilvania încă din secolul al XIII. Astfel dintr-un act din 1203 aflăm că “*biserica din Arad are părți comne (sortes) cu oamenii*” dintr-un sat. Pentru aceiași temă a se vedea și P.P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldov. Orânduirea feudală* București edit. Academiei, 1964, pag. 56 și 111.

520 G.M. Ionescu, *Istoria Cotrocenilor, Lupeștilor (St. Elefterie) și Grozăveștilor*, București, 1902, pag. 10.

Ideile cuprinse în frazele de mai sus sunt o reflectare autentică a politicii economice inițiate și puse în aplicare de Mihai Viteazul, în condițiile crizei financiare care a atins apogeul chiar în timpul domniei sale.⁵²¹

Aparent, lucrurile s-au rezolvat atunci în 1614, dar următoarele acte din 1622 și 1625 ne dezvăluie că lucrurile nu au fost chiar așa de simple.

Reluăm textul din 1614 și adâncim comentariul.

Așa dar "....*Mihai Voevod, însuși A COTROPIT această mai sus zisă ocină de a luat-o pe seamă domnească. Și de atunci și până acum a fost ocină domnească*

"Cotropirea" atribuită lui Mihai Viteazul are cu totul alt înțeles decât cel pe care am fi înclinați a-i atribui cu semnificația lui modernă. Nu a fost vorba de o acțiune în forță – domnitorul vine cu oștenii săi, face ravagii în sat și îi aservește pe țărani – imagine închipuită în spiritul luptei de clasă dintr-o epocă desuetă a istoriografiei.⁵²² **Cotropirea, în limba secolelor XVI și XVII este o noțiune juridică prin care este înțeleasă cumpărarea satelor libere și includerea lor în domenii feudale.** Cotropirea a contribuit la destrămarea obștii țărănești. În documentul din 1622 ea este explicată astfel: "*această ocină din Cotroceni a fost...cumpărată de răposatul Mihai voevod de la toți moșnenii satului...*" enumerați mai sus.

Stoica vătaful, apoi pitar, împreună cu frații săi au plătit 24.000 de aspri în numerar lui Radu Mihnea "*pentru răscumpărarea vechilor ocine*" de la Cotroceni. Aflăm din documentul din 1622 că Stoica a dorit să-și asocieze la răscumpărarea tuturor ocinelor și pe ceilalți moșneni. În acest scop a întreprins o anchetă între localnici. "*A întrebat și pe oamenii lui Grecu, câți s-au aflat la el și a întrebat și pe călugării de la Săringar și pe oamenii lui Duda și pe Dumitru vistier <Dudescu> pentru că a avut a patra parte din partea lui Duda*". Toți au refuzat să-și răscumpere părțile și nu au dat nici un ban "*căci au spus că nu le trebuie răscumpărarea*".

"*Mila domnească*" din 1614 nu a fost deloc dezinteresată. Cotrocenii nu au fost înapoiți sub forma unei simple repunerii în drepturi. Radu-Mihnea le acordă lui Stoica și fraților săi dreptul de răscumpărare contra sumei de 24000 aspri (Stoica 12000 și 12000 Preda și Ișfan) "*ca să le fie ocina Cotrocenilor, toată, de moștenire, de ohabă lor, fiilor, nepoților și strănepoților lor*"

Din analiza atentă a pasajelor sus citate din documentul din 1622 avem imaginea destrămării trepte a proprietății devălmașe în satul Cotroceni prin procedurile juridice specifice epocii.

Blestememele care însoțesc textul documentului din 1614 doresc să întărească această răscumpărare și se adresează viitorilor domni care ar mai îndrăzni să ia acest pământ.

Documentul face referire la pământurile strămoșești investite cu imunitate, adică ocinele moșnenești. **Avem aici în Cotroceni un tablou al diferitelor forme prin care aceste pământuri și implicit stăpânii lor își schimbă starea socială.**

521 N. Iorga, Cercetări istorice cu privire la viața agrară. București, 1908, capitolul VII, Criza financiară din veacul al XVI-lea și "vânzarea" pământurilor românești.

522 Ocina este pământul investit cu imunitate prin natura sa strămoșească. Se putea vinde, dăru, zălogi împreună cu vecinii, robii, vitele. În documente se întâlnește des expresia "le-a fost dreaptă ocină și dedină și moșie. Dedină este sinonim cu ocină. Cf. O. Sachelarie și N. Stojocescu op. cit. sub voce
www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

În ordinea în care apar în document reținem pe următorii: “oamenii lui Grecul” unul din moșnenii satului. Grecul avea o ocină, adică stăpâna un pământ – moșie, etimologic vorbind din moși-strămoși. El se consultă cu “oamenii” săi și refuză răscumpărarea. Cine erau acești oameni ?

Cele mai multe documente amintesc prezența “oamenilor buni și bătrâni” care decid în probleme legate de statutul pământului (moșteniri, hotărnicii martori, vânzări și altele, ei constituind un fel de “senat” al obștii. Dar există și formula des folosită “a întreat pe toți oamenii lui de ocină și de sânge (1582)”⁵²³. Se poate presupune că formula “Oamenii...” este o formă contrasă a expresiei “oameni bătrâni...” Acești oameni pot fi liberi sau într-o formă de aservire nu pe deplin conturată și care își pot exercita încă dreptul de preemțiune . (P.P. Panaitescu, op.cit. pag 142.).

Stoica a mai întreat și pe “călugării de la Sărindar” (evident, este vorba de mănăstirea Sărindar din București). Expresia este o ilustrare clară a infiltrării stăpânilor feudali în structura obștii sus amintite. Refuzul celor de la Sărindar își găsește explicația în faptul că mănăstirea “intrusă” în obștea satului nu avea nici un interes în răscumpărare, de vreme ce stăpâna deja acest pământ în calitatea ei “boierească” cu toate beneficiile care decurg din acest statut social și economic.⁵²⁴

Următorii chestionați de către Stoica au fost “oamenii lui Duda și Dumitru vistierul Dudescul, care avea a patra parte în părțile lui Duda”. Și aceștia la rândul lor au refuzat să participe la răscumpărare. La judecata din 20 februarie 1622, unde Dumitru Dudescu a cerut răscumpărarea părții lui Duda, cererea i-a fost respinsă pentru că pământul, părțile pe care le deținea , “le-a avut de cumpărătură” motivându-se că nu poate răscumpăra de două ori același pământ, care fusese răscumpărat în 1614 de către Stoica pitarul. Așadar, Dumitru vistierul a “rămas de judecată <și> amestec să nu mai aibă în pământurile de la Cotroceni”.

Umătorul document , cel din 22 august 1625 reiterează cele petrecute la Cotroceni între a doua jumătate a secolului XVI-lea până la data emiterii lui și reamintește cele 11 familii de țărani aserviți dar și pe moșnenii Oprea, Grecul și Duda. Aceștia sunt cei care au vândut lui Mihai Viteazul “părțile lor de ocină.cu vecinii. ”

Inițiatorul și conducătorul acestei acțiuni de răscumpărare a fost vătaful Stoica, boierit între anii 1614 și 1622. Este potrivit a aminti aici că acest Stoica a fost un devotat slujitor al lui Alexandru Coconul, participând activ la înăbușirea răzvrătirii călărașilor de la Gherghița și a complotului boierilor de peste Olt . Boierii care nu s-au supus Domnului au fost uciși, în locul lor fiind ridicăți la rangul de boier mai mulți slujitori între care și Stoica vătaful. El s-a căsătorit tot în această perioadă cu jupânița Dumitra, fiica lui Oprea moșneanul tot din Cotroceni. Intre vecinii din Cotroceni are loc o schimbare de atitudine. Ei cheamă în judecată în 1625 pe jupânița Dumitra în fața Divanului susținând că de răscumpărarea din 1614 trebuiau să se bucure și ei, dorind să-și redobândească statutul de țărani liberi.

523 P.P. Panaitescu, op.cit. pag.144 mai citează expresiile din cazuri similare , cum ar fi “dinaintea tuturor megieșilor din sus și din jos” (1577) sau “am vândut cu știrea tuturor fraților , care îmi sunt fraji pe moșie, în sat”.

524 Pe larg, despre această structură socială la H.H. Stahl, op. cit. vol III, pag. 77, capitolul “Senioria feudală mănăstirească, creație a domniei”.

Jupânița Dumitra susținea însă contrariul, anume că numiții țărani erau vecini încă din timpul lui Mihnea Turcitul, iar răscumpărarea făcută în 1614 nu-i privea pe ei. În 1614 fusese răscumpărat dreptul de stăpânire asupra ocinelor (pământurilor), țărani continuând a avea statutul pământului, acela de aserviți, de vecini, pentrucă așa i-a apucat și legătura lui Mihai voievod în satul Cotroceni.

Hotărârea Divanului a fost categorică: *“Și au rămas acești mai sus spuși vecini toți de lege și de judecată dinaintea Domniei Mele <Alexandru Coconul> ca să fie vecini ei Jupâniței Dumitra și filor ei”*.

Hotărârea incheie o eră în istoria satului Cotroceni. Ea a provocat însă nemulțumiri și proteste. Țăranii sunt scoși din sala Divanului *“cu mare urgie și multă bătaie”*, așa cum s-a consemnat în actul redactat de Dragomir, logofăt în cetatea de scaun București, într-o zi de vineri 22 august 1625. A fost un eveniment istoric sau un fapt divers, un incident la Curtea Domnească ?

Dar istoria își continuă desfășurarea în satul Cotroceni. Neamul proaspăt boieritului vătaf Stoica continuă să fie pomenit în acte până în 1680. În documentul des citat din 1614, alături de Stoica sunt amintiți și frații săi Preda și Iștfan. În 1622 Iștfan dispare, dar alături de Preda apare un nou frate *“Ghioca cu fil săi, câți le va da Dumnezeu”*. Ghioca era ofițer, căpitan⁵²⁵. El apare cu acest grad în 1660, an în care se precizează că *“satul Cotrăceni ...fost-au a lui Ghioca căpitanul.”*

Este o perioadă tulbură în istoria Țării Românești. Ecoul răzvrătirii din 1665 a corpurilor slujitorești – seimeni, dorobanți – din București și din alte orașe nu se stinsese încă. Intre corpurile de oștire participante la răzmeriță sunt și călărașii. Recrutați dintre țărani liberi ei aveau un statut privilegiat pentru că starea lor socială era condiționată de obligația de participare la război pe socoteala lor, ceea ce presupune între altele întreținerea cailor. Țăranii călărași sun atestați în Cotroceni formând o unitate comandată de un căpitan . Ei sunt amintiți în documentele din 6 iunie 1636, 5 mai 1638, 25 februarie 1639 iar în satul vecin, Lupești, la 12 iunie și 2 octombrie 1650⁵²⁶.

Ghioca căpitanul nu este pomenit printre participanți la răscoala, cel puțin Paul Cernovodeanu nu-l menționează în studiul său, dar faptele sale ulterioare ne îndreptățesc să afirmăm că Ghioca a fost persoană activă, participant la viața publică, politică a Țării Românești.

După înfrângerea suferită în bătălia de la Șoplea (17 iunie 1655), Constantin Șerban vodă a pornit o puternică represiune care a durat doi ani. *“Unde și să oblicea siimen sau dărăbanț – scrie Miron Costin – îndată îl înțepa. Plin <era> câmpul și pre lângă București și pre lângă alte orașe de trupurile lor înțepate și cum se ducea cineva la Divan, ori fără Divan și striga : Doamne și acesta a fost siiman pe loc îl înțepa...”*

Ghioca căpitanul, judecând după faptele sale relatate în documentul din 1660, n-a fost de partea seimenilor, ci dimpotrivă, l-a slujit pe Constantin-Șerban vodă chiar și după ce

525 Un Ghioca cumpără vecini în satul Păhulești (Prahova în 1637 (cf P.P Panaitescu op. cit. pag. 265). Un “jupân Ghioca, vel șetar” este amintit în 25 mai 1654 ca martor la vânzarea unei case “de lângă biserica Tabacilor din București” cf. G. Potra, *Documente ...1594 – 1821*, București edit. Acadmiei 1961, pag. 104..

526 Paul I. Cernovodeanu, *Răscoala seimenilor din București la 1655*, București, edit. Muzeul de Istorie a orașului București, 1961, pag.36.

acesta a pierdut scaunul Țării Românești.

S-a întâmplat în aprilie 1660, când, după relatarea lui Simon Reniger⁵²⁷, Constantin Șerban intră în Muntenia și înaintează asupra Bucureștiului cu intenția clară de a-l izgoni pe Grigore Ghica. Era, potrivit expresiei lui Nicolae Iorga “o ultimă zvâcnire a norocului său” (Istoria Românilor vol.VI, pag. 234.) La 1 mai 1660, Constantin Vodă intră în București, în timp ce în noaptea precedentă Gheorghe Ghica reușește să se refugieze la Giurgiu. Urmărit de oamenii lui Constantin – Șerban și ajunși din urmă “pre în vărsatul zorilor” Ghica se refugiază în cetate iar oamenii rămași lui credincioși “care cum putură, scăpară, unii în cetate, alții în șăici, < pe Dunăre> alții în prund, mulți sau înecat, pre mulți i-a prins afară și ce aftară luară cu jaful tot și s-au învărtejit înapoi la București”. Miron Costin, din care am citat rândurile de mai sus mai scrie că la întoarcerea lui Constantin – Șerban vodă “*țara venise la dânsul, toată*” iar la sosirea sa în București, la 1 mai 1660 “*s-au adunat toți dorobanții și seimenii lângă dânsul și veniră din roșii și din toat cetele de se închinară lui*”. Dar, scrie cronică cu referire la cele întâmplate cu cinci ani înainte “*că se apucară iar de hoțiile lor obișnuite, stricând și jăcuind bucățile boierilor și tot ce găsiră și făcură și alte nebulii multe...*”

Prin “jăcuirea bucatelor boierilor” trebuie înțeleasă cumplita foamete provocată de vitregia naturii, secetă cu recolte foarte proaste și al cărei apogeu a fost atins în anii 1660 și 1661⁵²⁸ când în întreaga țară domnea prăpădul și moartea, iar documentele confirmă că se mânca coajă de copaci. În contextul politic sus amintit Ghioca din Cotroceni a participat foarte probabil la adunarea din București din 1 mai 1660 exprimându-și alături de ceilalți “roșii” fidelitatea față de Constantin – Șerban Vodă.

El va întreprinde o acțiune, probabil pe cont propriu, pentru a veni în ajutorul lui Constantin Șerban despre care domn se spune, “că a venit hoțește” de peste munte din țara Ungurească. Șerban Canracuzino, al doilea logofăt, rămas credincios lui Gheorghe Ghica trebuia să aducă întăriri domnului cel izgonit din scaun și aflat la Giurgiu. E vorba de niște cai necesari pentru oștenii domnești care, suferiseră înfrângerea amintită. Acțiunea se spune în document că era în interesul “împărăției și domniei mele”(a lui Ghica vodă). Ghioca face o incursiune în calea hergheliei și pleacă cu 12 cai buni, așa cum se afirmă în actul din 10 iunie 1660⁵²⁹.

Dar faptele iau o altă întorsătură. Gheorghe Ghica se întoarce la domnie cu sprijinul turcilor, în ziua de 21 mai, de ziua sfinților Împărați Constantin și Elena. Constantin Șerban se retrage în Transilvania, după o încercare nereușită de rezistență în pasul Rucăr-Bran. Afirmația că “probabil” Ghioca l-a urmat în exil pe fostul domn nu poate fi dovedită

527 Hurmuzaki, vol. III, pag. 37-43

528 Gh. Georgescu, *Foamea din 1660 în Țara Românească* în “Revista Istorică Română” XVI, 1946, fasc. IV, pag.358. Pentru grozăviile foametei a se vedea exemplele citate de P. Cernovodeanu și P. Binder, *Cavalerii Apocalipsului. Calamități naturale din trecutul României (până la 1800)*. București, edit. Silex 1993, pag. 87.

529 Calul era iubit și adorat. Întregul sistem feudal se baza pe capacitatea de a dispune de cai de călărie, calul fiind și principala forță de tracțiune rapidă. Basmale, baladele, întregul folclor preaslăvește calul și legătura dintre cal și călăreț. Furtul cailor era în evul mediu o faptă considerată ca îndrăzneată. Pedeapsa, dacă hoții erau prinși, era moartea prin spânzurătoare sau tăișul sabiei. Cf C. Chițimia, *Fauna în basmul românesc. Caiul* în “Studii și Cercetări de Istorie Literară și Folclor” t.V, nr. 3-4-1956, pag.523; Aristide N. Popescu, *De la Pegas la El Zorab*, București, edit Albatros 1978 pag. 246-294. Și Richard Lewinsohn, *O istorie a animalelor. Rolul lor în dezvoltarea civilizației umane*. București, editura Meridiane, 1988, pag.169 și 343..

documentar.(G.M. Ionescu, op.cit. pag. 10).

Lui Ghioca i se intentează un proces dar nu pentru jaf ci pentru hiclénie. A fost, se poate spune un proces politic, pentru trădare și după obiceiul vremii, i se confiscă moșia. O confirmă și actul din 10 iunie 1660, pentru că "*Ghioca căpitanul n-a vrut să se fie de domnia mea și unde a fost steagul împărăției ca toți boierii țării –și- pentru hiclénia ce au făcut domniei mele și țării dat-am domnia mea și am miluit cu acest sat Cotrăceni...ca să fie lui <Șerban Cantacuzino > moșia și fectorilor și nepoților și strănepoților ohbnici, în veci*".

Pentru 12 cai pierduți în conflictul pentru domnie, Șerban Cantacuzino primște drept despăgubire moșia Cotroceni a lui Ghioca căpitanul ! Intr-adevăr hiclénia era un act grav în mentalitatea epocii, dar nu credem că Ghioca, în perspectiva istoriei, poate fi considerat trădător așa cum îl caracterizează Nicolae Iorga.⁵³⁰ El trebuie văzut ca participant la luptele politice ale vremii, care nu de puține ori aveau un caracter violent. Ca partizan al uneia din "partide" dar care a pierdut, el suferă consecințele atitudinii sale, cade în disgrație, își pierde moșia, iar urmașii săi vor muri săraci. Moartea sa s-a întâmplat între anii 1660 și 1679, an când este pomenit în documente ca răposat.

Conflictul dintre Băleni și Cantacuzini generează comploturi, crime și mulți boieri uciși în cazne în beciurie mănăstirilor.

Suntem în timpul domniei lui Radu-Leon Vodă (februarie 1665 – martie 1669. Prima parte a domniei părea a fi de bun augur, întru împăcare între partidele boierești. Se recunoaște ca "nedreaptă" asasinarea stolnicului Cantacuzino în 1663, iar pentru încheierea lucrărilor la biserica mitropolitană din București și pictarea ei este numit ispravnic "jupânul Șerban Cantacuzino,⁵³¹ care ocupa în Divan funcția de mare spătar, așa cum o confirmă pisania mitropoliei, redescoperită în 1958.

Orientarea politică a lui Radu Leon Vodă se schimbă însă în ultimii săi doi ani de domnie. Reconfirmat în scaun, Vodă acceptă o majorare a birului. Situația din țară se înrăutățește, biruri impuse boierilor și mănăstirilor și executarea lor silită – potrivit Letopiseșului Cantacuzinesc – toate acestea sunt datorate influenței crescânde asupra Domnului a doi boieri de origine greacă, clucerul Nicola Sofialăul și paharnicul Balasache.

Cu talentul literar – unanim acceptat – Stoica Ludescu, controversatul autor al Letopiseșului, condamnă cu cuvinte aspre pe domn : "*O, ticăloase Radule, cum începuși a urma obiceiurile păgânești și nu-ți aduseși aminte de cea mare și groaznică judecată a lui Dumnezeu! Că nu-i ajunse cu aceasta, ci făcea sfat de taină cu Sofialăul și cu Balasache, cum, ajungând până în iarnă să prade pe boieri și să puie în țară niște sămi nemilostive că nu le ajungea cătui mânca și jăhuia grecii*"

Se zvonise în București că într-un sfat de taină, cu participarea lui Balasache și Sofialăul s-ar fi hotărât de a ucide pe boieri repetându-se cele întâmplate în 1594 și 1655.

În semn de protest – era într-o zi de miercuri 3 decembrie 1668 – boierii s-au adunat la Mitropolie. Aici, în sunetul clopotelor și binecuvântarea mitropolitului Teodosie Veștemeanul au venit la adunare și toți slujitorii domnești care au aflat scopul acestei convocări. Și atunci – scrie cronică – "*fură toți într-un gând și strigară că de acum nu vor mai lăsa ei să piară*"

⁵³⁰ N. Iorga, *Istoria Românilor*, 1938, vol.VI, pag. 248.

⁵³¹ Oliver Velescu, *Pisania mitropoliei din București* în culegerea "Sesiunea științifică a Direcției Monumentelor Istorice 1963, pag.133-136.

neamul boieresc” În continuare au cerut să iasă grecii din țară afară, că nu-i pot sătura cu bani” Radu Leon vine și el în cele din urmă la adunarea de la Mitropolie în baza principiului că nu se putea trece peste “voia țării” și acceptă Așezământul propus spre adoptare

Inițiativa acestei adunări se pare că a aparținut lui Șerban Cantacuzino, care a convocat apoi o Adunare Generală pe moșia lui de la Cotroceni. Cităm din cronica cantacuzinească : “Atuncea toți boierii, cu mare cu mic, toate gloatele slujitorilor ieșit-au de la Mitropolie de au mers cu toții la sat, la Cotroceni” socotind “că de acum înainte nu vor mai putea trăi cu grecii” Se desprinde concluzia că asistăm la disoluția puterii domnești, luându-se alte hotărâri decât cele statornicite de Divan. Pentru asigurarea unei adeziuni mai largi ”țara” este chemată de către organizatori la Cotroceni unde se iau noi hotărâri

Așa dar, “la Cotroceni au făcut sfat mare” la care – scrie Iorga - au participat și toate căpeteniile din țară. Sintagma “sfat mare” nu poate fi trecută cu vederea. Suntem în fața unei Adunări a Stărilor? Convocată în cazul de față nu de forul suprem al statului – Domnul ci de inițiatorii mișcării de nesupunere față de Domnie. Credem că sfatul de la Cotroceni a fost ceea ce în dreptul feudal se chema “Marea Adunare a Țării” care era menită să dezbătă problemele generale și mai ales cele grave ale țării.⁵³²

Tema centrală a dezbaterilor de la Mitropolie și de la Cotroceni a fost aceea a “grecilor cei răi” și izgonirea lor din țară. Subiectul este mai vechi și a fost dezbătut și în 1631 sub Leon Vodă. Acum, în 1668 se redactază un nou așezământ dar care, remarcă istoricul C.C. Giurescu⁵³³, este în bună parte repetarea cuvânt cu cuvânt a celui din 23 iulie 1631. Cităm textul după C.C.Giurescu: “Fiind strănsă toată țara, boieri mari și mici și roșii și mazilii și toți slujitorii <și> văzând tot atâta sărăcie și pustiirea țării <au aflat> de unde cad acele nevoi pre țară. Aflatu-s-au și s-au adevărit cum toate nevoile și sărăcia se încep de la grecii străini, care amestecă domniile și vând țara fără milă și o precupesec pre capete asuprite și dacă vin aici în țară, ei nu socotesc să umble după obiceiul țării, ci strică toate lucrurile bune și adaugă legi rele și asuprite... și încă alte înstrăinări au arătat spre oamenii țării nesocotind pre nici un om de țară, înstrăinând oamenii despre Domnia Mea cu pisme și cu năpăstii și asuprind săracii fără milă...” Ca exemple pentru asuprirea “săracilor” sunt arătați “un Necula Sofialău ce a fost clucer și Balasache ce a fost paharnic”.

Pentru înlăturarea acestor rele Domnul cu tot sfatul țării depune legământ și mare jurământ în Sfânta Mitropolie cea mare din scaunul, Domniei Mele din București pentru înlăturarea tuturor obiceiurilor noi și rele ele urmând a fi călcate și puse jos “iar acei greci străini să fie scoși din țară afară ca niște oameni răi și neprieteni ai țării”.

Se mai hotărăște ca “mânăstirile neînchinat să aibe numai egumeni români și să fie conduse după obiceiul și tocmeala lor și să nu mai poate fi închinat”.

Se mai face o referire la actul similar a lui Leon Vodă din 23 iulie 1631 cu privire la militari (roșii) ca ei să fie în pace de dijmă și de goștină și de vinăriciu și să dea bir Domniei într-un an de două ori de un cal câte <un> ughi⁵³⁴ la sf. Dimitrie și la Sf. Gheorghe.

532 P.P. Panaitescu, *Marea Adunare a Țării, instituție a orânduirii feudale în țările române* în “Studii. Revistă de Istorie” X 1957, nr. 3, pag. 153. Autorul precizează că “la noi spre deosebire de alte țări europene Adunarea nu era permanentă și regulată ci avea un caracter extraordinar, fiind convocată pentru cazuri excepționale”.

533 C.C. Giurescu, *Istoria Românilor, București, edit. Fundațiilor Regale, 1944, vol. III, pag. 119.*

534 Ughi-ul este moneda de aur numită și florin. Având o valoare constantă a circulat în Țara Românească între secolele XV-XIX. în paralel cu talerul (leul) de argint În 1658 valoarea 1,73 lei. A servit la plata “gloabelor” și a
www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Așezământul din care s-a citat pe larg impresionează prin textul său. El poate fi asemănat cu un manifest din perioadele istorice mai târzii. Stilul său declarativ face ca acest document să aibă har, pentru că din el se degajă o anumită disperare față de situația în care a ajuns țara – “sărăcirea și pustiirea țării” a căror cauză “încep de la grecii străini” care “nesocotesc obiceiul țării și strică toate obiceiurile țării”.

Dar dincolo de virtuțile sale literare, “Așezământul” se dorește a fi un program politic, care a primit și binecuvântarea arhierescă, numai că în contextul politic al vremii erau puține speranțe de a fi respectat. Acesta a și fost motivul pentru care s-a convocat sfatul ce mare de la Cotroceni. Se pare că aici dezbaterile au fost aprinse și s-a ajuns la concluzia că trebuie schimbată domnia. Cităm din aceeași cronică: *Ci să gătiră toată boierimea țării și cu slujitorii din toate cetele, pân'la 200 de oameni. Și purcesără de acolo de se duseră la împărăția... făcând la împărăție multă jalbă pentru grecii Țarigradului, cum ei au spart raiaua Țării Românești. Atunci înțelegând împărăția, poruncit-au cu mare mânie de au scos pe toți grecii din țară cu mare rușine și au mazilit pre Radul-Vodă”,* ceea ce se va întâmpla în martie 1669.

Subliniem că este pentru prima dată când Cotroceniul este locul de desfășurare a unei activități politice naționale, care depășește interesele locale. Aici s-a aprobat în 1668 o nouă doctrină politică pentru Țara Românească cu deziderate care și-au găsit finalizarea abia în 1829. Nicolae Iorga consideră că atunci la Mitropolie și la Cotroceni s-a înfăptuit “*un mare act de reformă națională*” al cărui mesaj – *adăugăm – răzbate până în zilele noastre.*

Să urmărim în continuare soarta neamului lui Ghioca, vechii stăpâni ai Cotrocenilor și averii sale. Reamintim că în zilele lui Grigore Ghica lui Ghioca i se confiscă moșia “iar acel sat Cotroceni” i s-a dat lui Șerban Canracuzino ohanic, în veci. În act se menționează că dania cuprinde “*tot satul, cu hotarul și cu tot venitul din câmp și din pădure și din apă... și cu rumâni căpi se vor afla în aces sat și cu viile, cu morile și cu grădinile*”.

La prima vedere s-ar părea că în 1660 s-au încheiat socotelile, toate, în favoarea lui Șerban Cantacuzino, dar faptele nu stau chiar așa.

Două documente, unul din 18 noiembrie 1671 și altul din 10 iulie 1680 amintesc pe feciorii lui Ghioca căpitanul. Aceștia sunt Ghiorma, Dumitrașcu căpitanul, Mihul sau Mihalașcu și nepoții Ianache logofătul și jupâneasa Maria.

Citit cu atenție, actul din 18 noiembrie 1671⁵³⁵ și corelat cu cel din 1660, el ne relevă următoarele: Punerea în posesie a lui Șerban Cantacuzino nu s-a făcut de îndată prin izgonirea lui Ghioca de pe pământurile sale. Reiese din acte că au avut loc tratative, urmând a se achita o despăgubire în bani pentru “*jafurile ce au făcut tatăl nostru în zilele lui Grigorie Vodă*”.

Șerban Cantacuzino a cerut o sumă mai mare, dar a primit numai 200 de ughi motiv pentru care s-a judecat cu urmașii lui Ghioca. “Ne având cu ce plăti” justifică datornicii întârzierea plății. Reiese din actul 1671 că a avut loc o întâlnire cu Șerban Cantacuzino la care i s-a oferit “*moșia Cotroceni toată, noi făcând prețul mai mare și ne-am tocmit cu Dumnealui*”. Până la urmă s-a ajuns la o înțelegere. În afara celor 200 de ughi, Șerban mai plătește 360 de galbeni, fapt recunoscut de urmașii lui Ghioca: *și am luat toți banii deplin în*

dărilor”

măinile noastre". Așa dar departe de confiscare, Cantacuzinul a plătit 560 de galbeni pentru moșia Cotroceni. Din actul din 10 iulie 1680 se mai știe că viitorul domn a mai cumpărat de la Ianache logofăt de Cotroceni, nepotul lui Ghioca toată partea lui cât a avut în Cotroceni, cu livezile, viile și cu morile ce au fost ale lui. De asemenea, au mai fost cumpărate un alt rând de mori "cele de jos care sunt înjugate cu morile mănăstirii Sf. Sava din București" pentru suma de 433 de ughi. De la jupâneasa Maria sora lui Ianache logofătul, a cumpărat "toată partea ei de moșie câtă a avut în Cotroceni", pământ dobândit ca zestre de la fratele ei, pentru suma de 66 de ughi.

Bine înțeles urmașii lui Ghioca "au vândut aceștia toți, ei dă a lor bună voie și fără dă nici o silă de cătră Domnia Mea, nici cât am fost...în boierie nici acum în domnie" (!).

Deci, total 966 ughi a plătit Cantacuzino pentru a intra în stăpânirea Cotroceniului, după ce suferise o pagubă în jur de 25 de taleri de argint⁵³⁶ prin pierderea a 12 cai. Dar...fapt onorabil, Cantacuzino despăgubește pe urmașii celuiia care i-a luat caii, deși nu era obligat să o facă pentru că Ghioca fusese pedepsit pentru hiclentie .

Toate aceste socoteli cuprinse în actul din 10 iulie 1680 aveau menirea ca dania către noua mănăstire să fie clară și fără rămășițe privind eventuale revendicări din partea vechilor stăpânitori ai pământurilor .

"După aceasta dăruindu Dumnezeu pre Domnia Mea cu domnia Țării Rpmânești și cu ajutorul sfinției sale <Daniel episcopul> zidind Domnia Mea și înălțând sfânta monastire pe această moșie a Domniei Mele Cotrocenii, Domnia Mea am dat și am adaos sfintei monastiri acest sat Cotroceni cu tot hotarul și cu viile, cu livezile și cu morile și cu tot venitul .

În anii următori Șerban Cantacuzino unește Cotroceniului "sforile de moșie" învecinate, Lupești și Grozăvești.

Moșia Cotroceni a avut în 1852 la data hotărnicirii 1558 hectare și 102 ari, circumscrise într-un perimetru total de 18.186 metri.

În 1680 s-a încheiat o etapă din istoria Cotroceniului, a satului cu același nume. Istoria va continua însă cu trecutul mănăstirii cu aspectele ei sociale și a dezvoltării sale arhitecturale care vor contribui la dezvoltarea în timp, a noilor sale funcțiuni dar și la menținerea în actualitate a acestui prețios sit al Bucureștiului.

Digresiune:

Duda din Cotroceni. Semnificația socială a numelui

Numele DUDA nu are legătură – cum s-ar crede – cu pomul ale cărei fructe sunt ducele, iar frunzele servesc ca hrană viermilor de mătase. Această plantă este relativ nouă în vegetația românească - din secolul al XVI-lea - fiind introdusă în cultură în secolele XVIII și XIX sub numele de frăgar, când apar și primele manuale pentru cultura frăgarilor și a viermilor de mătase și toarcerii borangicului. .

Atenția ne-a fost atrasă de un pasaj din lucrarea citată a sociologului H.H.Stahl cu privire la satele devălmașe românești. În partea consacrată "străinilor pătruși în obște

536 Într-un act din 1624 un cal este prețuit la 25 lei Cf. P.P.Panaiteșcu, op.cit. pag.198 . În Așezământul citat din 1668 birul anual pentru un cal era de 1 ughi, adică 1,73 lei la valoarea din anul 1658.

ca membri cu drepturi depline” (vol.II, pag.245-246) sunt puse în discuție drepturile și îndatoririle femeilor în obște, contribuția lor la accesul străinilor de comunitatea locală, de sat.

Opinia proastă cu care sunt percepuți străinii a fost sintetizată într-o zicere a unei bătrâne din Poiana-Mărului (Brașov) culeasă de E. Barnea, după cum urmează: “*Veneticu-i venetic și nu-i bine văzut, că nu de bun a plecat. De ce a venit? La el în sat n-o putut sta?*” Sau: “*Omu străin tot străin rămâne, ori ce ar face*”⁵³⁷ Mai adăugăm și următoarele observații: Înțelesul vechi al cuvântului **nemernic** definea pe străinul venit din altă parte care a **nimerit** în sat la fel ca și **mârșavul** care era străinul ce putea fi primejios pentru obște.⁵³⁸

În funcție de condiția socială - băjenii, fugiți de iobăgie sau de sărăcie – “străinii” își găseau de lucru ca slugi în gospodăriile localnicilor și nu de puține ori în gospodăriile văduvelor (Amintim zicala: “*Lucrurile stau în părăsire ca la o casă de văduvă*”). Cu aceasta, se ajunge la obiceiul ca străinii să fie acceptați în obște prin căsătorie, (P.P Panaitescu, pag. 64). Se recunoaște astfel o categorie de locuitori definiți ca “bărbat ginerit” sau “însurățit” sau “ginerit pe curte”.⁵³⁹

În cazul când străinul lua în căsătorie o fată dintr-o familie frunțasă, atunci el era considerat în obște ca “dubios”, “răzbătător”, îndrăzneț” pentru că putea ajunge stăpân. Porecele date de sat – forme ale antroponomastice populare – adevărate denumiri peiorative, de batjocură erau : “ăl venit după femei”, “lipitoarea” sau “aciuiți pe lângă muieri”. Dar de cele mai multe ori, slugi fiind luau în căsătorie femei-văduve sărace, mame necăsătorite sau, mai rău își luau ca nevastă una din **dudele satului**, adică - scrie H.H.Stahl (vol.II pag.245-246) – “slutele și proastele “.

Așa dar între numele DUDA din documentul din 1622 și porecla DUDELE semnalat de Stahl poate exista vreo relație? Credem că această relație există. Romulus Vulcănescu propune a “*se cugeta juridic la numele populare, de a le încadra în forme de drept cutumiar, pentru că numele reflectă o funcție juridică cutumiară*” și în fine “epitetele feminine date descendenților masculini devin apelative din perspectiva civilizației tradiționale sătești” (R.Vulcănescu, pag.108-109 și 173).

Dar “relația dintre numele de persoană și situația socială”, după cum afirmă R.Vulcănescu, nu clarifică esența lucrurilor. Discuția trebuie continuată din punct de vedere structural. “Dudele” reflectă o semnificație existențială, mai precis, spațială, care stă la originea apelativului, fie el și poreclă. **Definirea numelui ne trimite la un anumit spațiu cu caracteristici specifice** care în mediul rural se raportau la o anumită particularitate a terenului.

Prin DUDĂU – explică dicționarele – se înțelege un loc viran, necultivat, buruienos. Cuvântul are echivalențe și în alte limbi. Astfel BROUSAILLES în franceză înseamnă mărăciniș, iar BRUYERE pământ cu resturi vegetale, bălării, BROUSSE (provensal), întindere acoperită cu mărăcini groase și dese. În italiană MACCHIA, este tradus cu dudău, dar are și înțeles de rușine, necinste. În germana medievală GESTRUPP înseamnă tufiș spinos iar DICKICHT este desiș, hățiș. În engleză BRUSHWOOD, la origine cu înțeles de hățiș, desiș,

537 Ernest Bernea, Cadre ale gândirii populare. București, edit. Cartea Românească, 1985, pag.42.

538 P.P. Panaitescu, op.cit. pag. 184, capitolul Situația străinilor.

539 Romulus Vulcănescu, op. cit. pag.113.

dar și arborete. Dicționarul Oxford spune că vine din francezul *brosse* de unde, în ambele limbi, perie, a peria. În ungară DUDVA este buruiiană iar DUDVAS, buruienos.

În limba română avem pe DUDĂOS, plantă înaltă cu tulpină groasă cum ar fi lujerul de ceapă verde (DUDULOI) iar prin extensie băț gros, ca și germanul sus amintit Gestrup explicat prin Dicke Stangel .

De la Dudău se trag multe din porecle. Ștefan Pașca⁵⁴⁰ explică pe dudău “un om prost, idiot, de unde derivă “*Dudan, Dudălău*”. Mai sunt de amintit *Dudulean* și pe *Duduruz* adică bărbat înalt și svelt, voinic dar și pe *Dudană*”, femeie înaltă voinică .⁵⁴¹

Nu lipsite de interes sunt toponimicele : DUD (în 1169, villa Dud Arad) și satele DUDA (jud. Harghita și Vaslui), DUDAȘU (Mehedinți), DUDU, cătun în Chiajna – București și localitate în jud. Teleorman. Amintim și pe DUDUIENI (Alba), DUDUITUL și DUDUIȚI, ultimele două semnalate de Iogu Iordan (*Nume de locuri în R.P.R*), dar cu sensul lor vechi cu rezonanță socială A ALUNGA, “a certa cu asprime”.⁵⁴² Ceea ce presupune că în vechime avea înțelesul “de a goni prin bătaie”.

Dar se poate crea un sistem de referință între locul viran Dudău unde se umblă fără rost și femeia urâtă sau cu defecte fizice zisă Dudă, dar care poate fi și o femeie înaltă voinică o *dudană*, sau eventual cu o femeie neastâmpărată o *dudură* sau cu bărbatul, om voinic, înalt, svelt ca un băț un *dudău* dau *duduruz* ?

Sunt necesare câteva jaloane teoretice. Un sistem de referințe - scria Heidegger – se întemeiază pe o prealabilă înțelegere a semnificabilității, “ceea ce ne trimite la relevarea unui spațiu⁵⁴³. Judecata trebuie pornită de la spațiul definit ca Dudău. “În satul arhaic gândul și fapta omului, - scrie E.Barnea – realitățile, sunt concrete și vii, ele sunt străbătute de un spirit care creează afinități și repulsii...cu o pluralitate de sensuri ce dau viață și valoare lucrurilor “ dar – adăugăm - și locurilor. Spațiul are o pluralitate de forme și semne, observarea lor se întâlnește cu imaginația, iar de aici prin reguli asociative se ajunge la nume și porecle. Potrivit legilor fonetice DUDA poate da pe DUDĂU “U”-l fiind un sufix augmentativ ce poate fi înțeles prin raportarea lui la toponomia locală a unei așezări arhaice.

Într-o comunitate rurală orizontul material al oamenilor este totdeauna subordonat pământului, iar lexicul noțional exprimă această stare de fapt. “*Fiecare cuvânt – scrie Noica – are biografia lui ...Sunt cuvinte în care s-au îngropat înțelesuri de care nu se mai știe. Un toponimic devine un cuprins, un orizont, un receptacol*”⁵⁴⁴. În conversația curentă, în funcție de particularitatea lor fizică sau morală, oamenii sunt asociați cu animalele (epitete) sau cu locul lor, topografic, de ședere în sat, poziția lor socială . Nu scapă nici aspectul fizic cu eventualele sale deficiențe.

Denumirea conține într-însa un mesaj. Epitetul se adaugă numelui, devenind

540 Ștefna Pașca, Nume de persoane și animale 1936

541 Desigur , evoluția semantică a cuvintelor suscitată nu poate fi neglijată, ele au dat mult mai târziu, cu un alt înțeles pe DUDUCA, fată sau femeie tânără de la oraș sau din înalta societate, cu diminutivul DUDUCUȚA cu înțeles de fată frumoasă.

542 Nu putem fi de acord cu explicația lui Iogu Iordan potrivit căruia “Duduții” își are originea în verbul onomatopoeic “ a dudui”. Fr.Dame în *Incercare de terminologie poporană română* București, Stabilimentul grafic I.V. Socec 1898 pag. 39-40 a explicat cuvântul prin expresia A PUNE PE DUDĂ adică “a pune pe fugă”.

543 Martin Heidegger. *Ființă și timp* București edit. Jurnalul Literar, 1994 pag. 114 și 123.

544 Constantin Noica .*Cuvânt împreună despre rostirea românească*. București, edit Humanitas 1996, pag.240.
www.muzeulbucurestului.ro / www.cimec.ro

predominant pentru caracterizarea unui individ și a urmașilor acestuia. Asistăm la transformarea unui substantiv comun într-unul propriu, nume de persoană apoi de neam.

Acum să încercăm să relaționăm termenii derivați din Dudău.

DUDĂU sau DUDĂRIE este locul viran, în vechiul său înțeles de pământ necultivat⁵⁴⁵ plin de arbuști care mai poartă și numele de ȚELINĂ. Locul obținut prin DESTELLENIRE se numește CURĂTURĂ. (de unde “curățenie”) A desteleni este o muncă grea care presupune un efort fizic deosebit. Omul străin dornic de a câștiga dreptul de a se așeza într-o obște și-l poate obține luându-și obligația de a face o “curătură”, știind că folosința ei dădea acestuia dreptul de a rămâne în obște.⁵⁴⁶ P.P. Panaitescu (op. cit) pag.243 amintește de o categorie socială care poartă numele de “lăturași”, care apare sporadic în secolul al XVII-lea /1643) și devine comun în secolul al XVIII-lea. Într-un act moldovean se specifică: “oameni care să ne fie argați sau oameni din laturi”

Judecând în retrospectiva istorică: un străin, bărbat voinic intră în Dudău și-l preface în pământ arabil. Operațiunea este desigur de durată, timp în care obștea îl cunoaște ca fiind din DUDĂU, de unde se naște raportul între ocupație, locul unde și-o exercită și individ. A face o curătură într-un sat arhaic era un eveniment care nu putea fi trecut cu vederea. Ne putem închipui fragmente de conversație cu această temă :“ăl din Dudău”, “Dudăul acela” sau “Măi Dudăule” ! și altele asemănătoare. Așa dar ocupația poate fi determinantă pentru individualizarea celui care se ocupă de curătură dar și pentru urmașii săi “ai lui Dudău”.

Pentru DUDANĂ, femeia voinică, echivalentul lui DUDAN se poate bănui că locuia singură sau alături de soțul ei lucrând la destelnenire a primit acelaș cognomen. Femininul DUDĂ , de unde pluralul semnalat de H.H. Stahl DUDELE SATULUI, pot fi într-adevăr unele dintre ele femeile singure care stau în marginea satului “în Dudău”. Dar apelativul sus numit nu poate fi atribuit doar acestor femei care stau în marginea satului . Fete “însemnate” de vreo infirmitate sau boală (variola) puteau să existe în orice familie, după cum puteau fi și femei urâte.⁵⁴⁷ Adevărul este că acestea se măritau mai greu unele rămânând necăsătorite sau, la figurat, părăsite, de unde se poate bănui că porecla de DUDĂ poate fi și o aluzie la nedestelnenire (!). Reamintim că urmare a căsătoriei cu un străin, acesta pătrundea cu drepturi depline în comunitatea închisă a obștei țărănești.

Cu privire la femeile care locuiau în marginea satului lângă dudău se poate dezvolta într-un alt context, percepția pe care o are satul despre ele. Locul este sălbatic din care poate ieși oricând “șarpele din Dudău” din bine cunoscutul cântec oltenesc. Amintim și comentariul pe care îl face Constantin Noica pe marginea expresiei “cel ce stă pe răzoare”, adică diavolul “izgonit și rămas să stea undeva prin țara nimănu, adică pe la hotar” (Noica op.cit. pag.202)

545 J. Huizinga, comentând semnificațiile poeziei pastorale din secolul al XVI-lea citează după Chastellain următoarele versuri: “*J'ay un roi de Cecille / Va devenir berger... / Logeons sur la bruyere / Aupres de leur troupeaux* ” (Pentru “bruyere”, traducătorul folosește termenul de “buruienși”) cf. *Amurgul evului mediu* București, edit. Meridiane 1993, pag. 214.

546 P.P.Panaitescu, op. cit. pag.126 Aici sunt citate exemple din documente privitoare la munca grea pentru realizarea unei curături. A se vedea și H.H. Stahl, op.cit. vol.II, pag 178 – 184 unde se discută transformarea în ocină a stăpânilor locuiești. Pentru defrișarea pădurii, idem vol. II, pag 179.

547 “Nu există nici o interdicție sancționată de colectivitate privind raportul matrimonial între un fecior renunit ca urât din punct de vedere fizic sau o fată frumoasă și invers” cf. Petre Ursache , *Prolegomene la o estetică a folclorului* București, edit. Cartea Românească. 1980, pag. 208.

În același context sunt de reamintit considerentele pe care le face istoricul Jean Delumeau privind "femeia misterioasă și amenințătoare" și despre diabolizarea femeii în evul mediu.⁵⁴⁸

Poate ar trebui menționat în contextul acestei digresiuni și pe vistiernicul Dumitru **Dudescu** care voia să răscumpere în 1622 partea lui **Duda** pe care de fapt o răscumpărase în 1614. Similitudinea de nume **DUDA – DUDESCU** familie de mari boieri care stăpâneau moșia **DUDEȘTI**, viitorul cartier al Bucureștiului ar putea crea impresia unei legături între cei doi protagoniști, dar de fapt este numai o coincidență. Marele boier Dudescu, atestat în 1590 este o personalitate puternică a primei jumătăți a secolului al XVII-lea. Oare la origini boierii Dudești n-au avut un strămoș Duda ?

O ultimă precizare. Denumirile amintite din familia de cuvinte DUDĂU au fost comentate din perspectiva civilizației tradiționale sătești, ele supraviețuind până în zilele noastre dar pierzându-și sensul. Numele creștine primite prin taina sfântului Botez, respectate și însușite de întreaga comunitate sunt cele care vor ajuta la identificarea civilă a membrilor comunității sătești însoțind pe om de la naștere la moarte. Dar aceasta este o altă chestiune.

Creдем că în cele expuse a fost lămurită originea și sensul apelativului Duda și implicațiile sale sociale.

SUMMARY

The Cotroceni National Museum has recently published the "History of Cotroceni in Documents". Starting from this, the author comprises the history of the Cotroceni village, in the Western part of Bucharest. The 16th century documents reveal the phenomenon of enslaving of the free peasants of the area, and also how some of the leaders of the community rised to the ranks of "boyar". The study presents various moments and aspects in the history of the place.

548 Jean Delumeau, *Frica în Occident. Secolele XIV – XVIII. O cetate asediată*, București, edit. Meridiane, 1986, vol. II, pag 209 și 228.